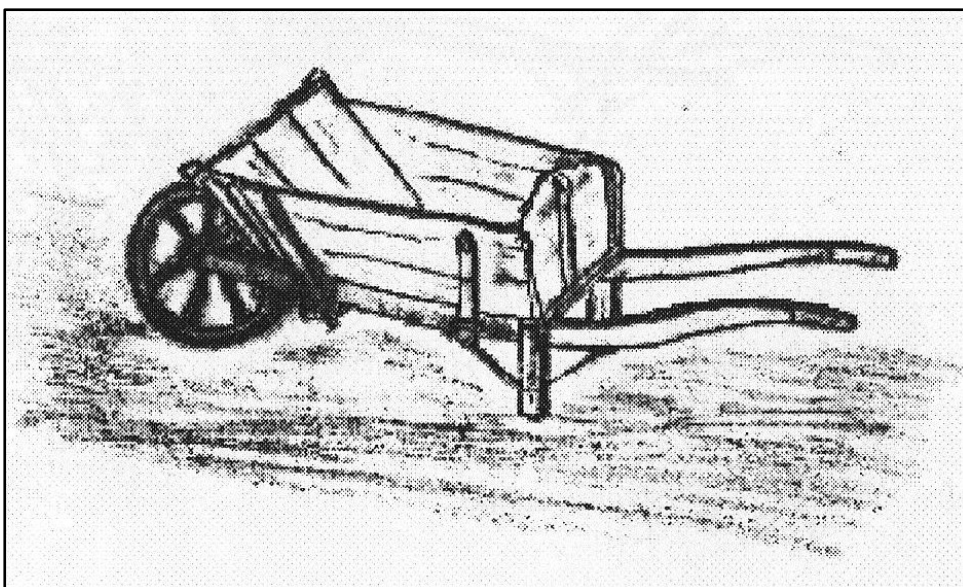

Verhalen Uit 'De Tien Malen': De kruiwagen

S. v.Hell, tekeningen: L. Kool

Het is soms handig een 'kruiwagen' te hebben. Vooral als je wat bereiken wil in je leven is het soms handig om daar gebruik van te kunnen maken. Maar daar zullen wij het in dit verhaal maar niet over hebben. De kruiwagen die ik nu bedoel is diegene welke onder andere in het museum te vinden is. Waarschijnlijk vervaardigd door de heer H. Aartsen, gewoond hebbende aan de Kerkstraat in Putten, van beroep wagenmaker. Het pand waar hij woonde is helaas gesloopt.

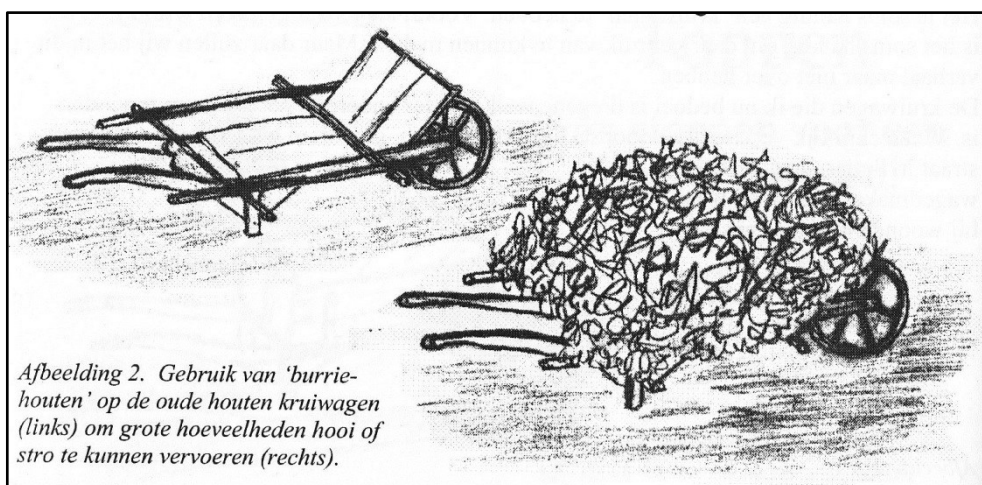
Afbeelding 1: De oude houten kruiwagen

De kruiwagen is waarschijnlijk aardig snel ontworpen, nadat het wiel was uitgevonden, zo ongeveer 2500 jaar voor Christus. Een wiel is een circelvormig lichaam dat draait met of om een as. Het eerste wiel is waarschijnlijk uitgevonden en gebruikt door een pottenbakker, en werd dus horizontaal gebruikt. Het heeft nog

heel wat jaren geduurd voordat iemand op het idee kwam om het wiel verticaal te gebruiken, en zo het wiel te laten rollen om een last te verplaatsen.

In die tijd, zo'n 1000 jaar later, zal de kruiwagen het leven wat aangenamer gemaakt hebben. Vooral voor de mensen die veel moesten sjouwen met van alles en nog wat. Je moet dan denken aan de bouwvakkers, laden en lossen van schepen en zo kun je nog van alles bedenken. Ook op de boerderij werd veel gebruikgemaakt van de kruiwagen. De eerste kruiwagens hadden een wiel dat alleen gemaakt was van hout. Later werden de wielen versterkt door een ijzeren hoepel om het houtwerk te monteren. Ook was dat de oplossing tegen slijtage van het wiel.

Die hoepel werd er omgelegd bij de smid, want om hem goed strak om het houtwerk te krijgen, werd hij even flink warm gemaakt. IJzer zet dan uit, zoals u weet. Na afkoeling krimpt het ijzer en zo werd de hoepel goed strak om het wiel gemonteerd. Het oude houten model (afbeelding 1) was, zeker met een flinke vracht erop, flink zwaar in de rug, omdat het wiel helemaal vooraan is gemonteerd. Zo moet je bij gebruik ongeveer de helft zelf nog tillen. Daarom werd ook vaak gebruik gemaakt van een hulpzeel. Dat zijn brede riemen die kruislings over de schouders werden gedragen, en dan aan de boom van de kruiwagen werden geschoven. Zo werden de armspieren een beetje ontlast.

Afbeelding 2. Gebruik van 'burriehouten' op de oude houten kruiwagen (links) om grote hoeveelheden hooi of stro te kunnen vervoeren (rechts).

Bij de latere modellen werd het wiel meer naar het midden verplaatst, waardoor de last meer op het wiel ging drukken. Op de boerderij werden ook vaak bij het inhalen van hooi of stro nog 'burriehouten' op de kruiwagen gelegd. Dat waren vier balkjes om de bodemoppervlakte te vergroten, om zodoende wat meer te kunnen laden. De 'leren' (de zijkanten en achterkant) werden dan plat gelegd (zie afbeelding 2).

Later verscheen de handkar, met twee wielen. Die was veel stabielier, en viel niet zo gauw om. Ook verschenen toen de hondenkar en de bokkenkar (ook in het museum te zien) langs de wegen. Het zou mooi zijn die nog weer eens terug te zien.

+++